

ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΕΣ Ι – ΤΕΛΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ 21.06.2023

ΤΜΗΜΑ Π. ΜΕΡΤΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

Διάρκεια εξέτασης: 2 ώρες

Οδηγίες: Η μέγιστη βαθμολογία είναι 120. Χρησιμοποιήστε πρόχειρο και γράψτε τις λύσεις με τη σειρά.

Θέμα 1 [10 μονάδες]. Υποθέστε ότι τα ενδεχόμενα A, B, C, D είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους και ότι $\mathbb{P}(CD) > 0$. Δείξτε ότι $\mathbb{P}(A | CD) = \mathbb{P}(A)$, $\mathbb{P}(B | CD) = \mathbb{P}(B)$, $\mathbb{P}(AB | CD) = \mathbb{P}(AB)$, και $\mathbb{P}(A \cup B | CD) = \mathbb{P}(A \cup B)$.

Θέμα 2 [15 μονάδες]. Ρίχνουμε ένα – πιθανώς κίβδηλο – νόμισμα δύο φορές. Έστω A το ενδεχόμενο να φέρουμε δύο κορώνες, B το ενδεχόμενο να φέρουμε τουλάχιστον μία κορώνα, και C το ενδεχόμενο η πρώτη ρίψη να είναι κορώνα.

(1) Να δείξετε ότι $\mathbb{P}(A | C) \geq \mathbb{P}(A | B)$.

(2) Να υπολογισθούν οι πιθανότητες $\mathbb{P}(A | C)$ και $\mathbb{P}(A | B)$ αν το νόμισμα είναι δίκαιο.

Θέμα 3 [15 μονάδες]. Ρίχνουμε τρία αμερόληπτα ζάρια και σημειώνουμε το άθροισμα τους. Τι είναι πιο πιθανό: να φέρουμε άθροισμα ίσο με 11 ή ίσο με 12?

Θέμα 4 [15 μονάδες]. Ρίχνουμε δύο νομίσματα συγχρόνως μέχρι το ένα από αυτά να έρθει κορώνα και το άλλο γράμματα. Το πρώτο νόμισμα έρχεται κορώνα με πιθανότητα p , το δεύτερο με πιθανότητα q . Όλες οι ρίψεις θεωρούνται ανεξάρτητες. Να βρεθεί (1) η σ.μ.π., η μέση τιμή, και η διασπορά του αριθμού των ρίψεων, καθώς και (2) η πιθανότητα ότι η τελευταία ρίψη του πρώτου νομίσματος είναι κορώνα. Δίνεται ότι η γεωμετρική κατανομή με παράμετρο ρ έχει μέσο $1/\rho$ και διασπορά $(1 - \rho)/\rho^2$.

Θέμα 5 [10 μονάδες]. Έστω ότι η X έχει σ.π.π. $f(x) = ce^{-\lambda|x|}$, $x \in \mathbb{R}$, για κάποια σταθερά $c > 0$. Να προσδιορίσετε τη σταθερά c και να υπολογίσετε τη μέση τιμή και τη διασπορά της X .

Θέμα 6 [20 μονάδες]. Ένα σημείο επιλέγεται τυχαία (με ομοιόμορφη σ.π.π.) στο ημικύκλιο $D = \{(x, y) : y \geq 0, x^2 + y^2 \leq R^2\}$, $R > 0$. Να υπολογίσετε (1) την από κοινού σ.π.π. των συντεταγμένων X και Y , (2) τις περιθώριες σ.π.π. των X και Y , και, τέλος, (3) τις μέσες τιμές $\mathbb{E}[X]$ και $\mathbb{E}[Y]$.

Θέμα 7 [10 μονάδες]. Έστω X διακριτή τυχαία μεταβλητή με κατανομή πιθανότητας $\mathbb{P}(X = 1) = 1/2$, $\mathbb{P}(X = 2) = 1/4$, και $\mathbb{P}(X = 3) = 1/4$. Να υπολογίσετε (1) τη ροπογεννήτρια συνάρτηση της X , και (2) τις ροπές $\mathbb{E}[X]$, $\mathbb{E}[X^2]$ και $\mathbb{E}[X^3]$.

Θέμα 8 [25 μονάδες]. Έστω ακολουθία ανεξάρτητων και ισόνομων τυχαίων μεταβλητών X_1, X_2, \dots με πεπερασμένη μέση τιμή μ , και έστω $Y_i = X_i X_{i+1}$ για $i \in \mathbb{N}$.

(1) Υπολογίστε την $\mathbb{E}[Y_i]$.

(2) Είναι η Y_i και η Y_{i+1} ανεξάρτητες? Είναι ισόνομες?

[Ναι/Όχι]

(3) Είναι η Y_i και η Y_{i+2} ανεξάρτητες? Είναι ισόνομες?

[Ναι/Όχι]

(4) Έστω $R_n = Y_1 + Y_3 + \dots + Y_{2n+1}$. Βρείτε το όριο της R_n/n καθώς $n \rightarrow \infty$.

(5) Έστω $S_n = Y_1 + Y_2 + \dots + Y_n$. Βρείτε το όριο της S_n/n καθώς $n \rightarrow \infty$.

Καλή επιτυχία!!

Θέμα 1 [10 μονάδες]. Υποθέστε ότι τα ενδεχόμενα A, B, C, D είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους και ότι $\mathbb{P}(CD) > 0$. Δείξτε ότι $\mathbb{P}(A | CD) = \mathbb{P}(A)$, $\mathbb{P}(B | CD) = \mathbb{P}(B)$, $\mathbb{P}(AB | CD) = \mathbb{P}(AB)$, και $\mathbb{P}(A \cup B | CD) = \mathbb{P}(A \cup B)$.

Λύση: Αφού $C \perp D$ έχουμε $\mathbb{P}(CD) = \mathbb{P}(C) \cdot \mathbb{P}(D) > 0$ δηλ. $\mathbb{P}(C) > 0, \mathbb{P}(D) > 0$. Συνεπώς:

$$\bullet \mathbb{P}(A | CD) = \frac{\mathbb{P}(ACD)}{\mathbb{P}(CD)} = \frac{\mathbb{P}(A) \mathbb{P}(C) \mathbb{P}(D)}{\mathbb{P}(C) \mathbb{P}(D)} = \mathbb{P}(A) \quad \text{αφού } (A, CD) \perp$$

$$\bullet \mathbb{P}(B | CD) = \frac{\mathbb{P}(BCD)}{\mathbb{P}(CD)} = \frac{\mathbb{P}(B) \mathbb{P}(C) \mathbb{P}(D)}{\mathbb{P}(C) \mathbb{P}(D)} = \mathbb{P}(B) \quad \text{αφού } (B, C, D) \perp$$

$$\bullet \mathbb{P}(AB | CD) = \frac{\mathbb{P}(ABCD)}{\mathbb{P}(CD)} = \frac{\mathbb{P}(A) \mathbb{P}(B) \mathbb{P}(C) \mathbb{P}(D)}{\mathbb{P}(C) \mathbb{P}(D)} = \mathbb{P}(A) \mathbb{P}(B) = \mathbb{P}(AB) \quad \text{αφού } (A, B, C, D) \perp$$

$$\bullet \mathbb{P}(A \cup B | CD) = \mathbb{P}(A | CD) + \mathbb{P}(B | CD) - \mathbb{P}(AB | CD) \\ = \mathbb{P}(A) + \mathbb{P}(B) - \mathbb{P}(AB) = \mathbb{P}(A \cup B)$$

Θέμα 2 [15 μονάδες]. Ρίχνουμε ένα - πιθανώς κίβδηλο - νόμισμα δύο φορές. Έστω A το ενδεχόμενο να φέρουμε δύο κορώνας, B το ενδεχόμενο να φέρουμε τουλάχιστον μία κορώνα, και C το ενδεχόμενο η πρώτη ρίψη να είναι κορώνα.

(1) Να δείξετε ότι $\mathbb{P}(A | C) \geq \mathbb{P}(A | B)$.

(2) Να υπολογισθούν οι πιθανότητες $\mathbb{P}(A | C)$ και $\mathbb{P}(A | B)$ αν το νόμισμα είναι δίκαιο.

Λύση: Έστω $\{KK, KF, FK, FF\}$ τα πιθανά αποτελέσματα των δύο ρίψεων (" K " = κορώνα, " F " = γράμμα). Τότε, έχουμε:

$$\bullet A = \{KK\}$$

$$\bullet B = \{KK, KF, FK\}$$

$$\bullet C = \{KK, KF\}$$

$$\textcircled{\alpha} \text{ Συνεπώς: } \mathbb{P}(A | B) = \frac{\mathbb{P}(AB)}{\mathbb{P}(B)} = \frac{\mathbb{P}(KK)}{\mathbb{P}(KK) + \mathbb{P}(KF) + \mathbb{P}(FK)}$$

$$\mathbb{P}(A | C) = \frac{\mathbb{P}(AC)}{\mathbb{P}(C)} = \frac{\mathbb{P}(KK)}{\mathbb{P}(KK) + \mathbb{P}(KF)}$$

Διαφύλαξ, προκύπτει το $\{KK\}$ μόνο

$$\textcircled{\beta} \text{ Αν το νόμισμα είναι δίκαιο, έχουμε } \mathbb{P}(KK) = \mathbb{P}(KF) = \mathbb{P}(FK) = \mathbb{P}(FF) = \frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}, \text{ οπότε } \left\{ \begin{array}{l} \mathbb{P}(A | C) = \frac{1}{2} \\ \mathbb{P}(A | B) = \frac{1}{3} \end{array} \right.$$

Θέμα 3 [15 μονάδες]. Ρίχνουμε τρία αμερόληπτα ζάρια και σημειώνουμε το άθροισμα τους. Τι είναι πιο πιθανό: να φέρουμε άθροισμα ίσο με 11 ή ίσο με 12?

Λύση: [Δεν είναι η πιο γρήγορη, αλλά είναι "ευσταθισμένη"]

Έστω Z_1, Z_2, Z_3 τα αποτελέσματα των τριών ζαριών. Θα διασκέψουμε στο αποτέλεσμα των πρώτων (Z_1).

• Για το 11 έχουμε: $11 = \underbrace{1}_{Z_1} + \underbrace{10}_{Z_2+Z_3} = \underbrace{2}_{Z_1} + \underbrace{9}_{Z_2+Z_3} = \underbrace{3}_{Z_1} + \underbrace{8}_{Z_2+Z_3} = \underbrace{4}_{Z_1} + \underbrace{7}_{Z_2+Z_3} = \underbrace{5}_{Z_1} + \underbrace{6}_{Z_2+Z_3} = \underbrace{6}_{Z_1} + \underbrace{5}_{Z_2+Z_3}$

Άρα, αρκεί να μετρήσουμε τους τρόπους με τους οποίους δύο ζάρια (Z_2+Z_3) δίνουν αποτέλεσμα $\{10, 9, 8, 7, 6, 5\}$

Αυτό το έχουμε κάνει αρκετές φορές στην τάξη (βλ. ολοκληρωμένο ζήτημα στο σχήμα).

$Z_2 \backslash Z_3$	1	2	3	4	5	6
1	2	3	4	5	6	7
2	3	4	5	6	7	8
3	4	5	6	7	8	9
4	5	6	7	8	9	10
5	6	7	8	9	10	11
6	7	8	9	10	11	12

Άρα, συνολικά έχουμε $3 + 4 + 5 + 6 + 5 + 4 = 27$ τρόποι

• Για το 12, έχουμε: $12 = 1 + 11 = 2 + 10 = 3 + 9 = 4 + 8 = 5 + 7 = 6 + 6$
 Άρα: $2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 5 = 25$ τρόποι

Συμπεραίνουμε ότι $P(11) > P(12)$.

Θέμα 4 [15 μονάδες]. Ρίχνουμε δύο νομίσματα συγχρόνως μέχρι το ένα από αυτά να έρθει κορώνα και το άλλο γράμμα. Το πρώτο νόμισμα έρχεται κορώνα με πιθανότητα p , το δεύτερο με πιθανότητα q . Όλες οι ρίψεις θεωρούνται ανεξάρτητες. Να βρεθεί (1) η σ.μ.π., η μέση τιμή, και η διασπορά του αριθμού των ρίψεων, καθώς και (2) η πιθανότητα ότι η τελευταία ρίψη του πρώτου νομίσματος είναι κορώνα. Δίνεται ότι η γεωμετρική κατανομή με παράμετρο p έχει μέσο $1/p$ και διασπορά $(1-p)/p^2$.

Λύση: Η πιθανότητα να έχουμε κορώνα + γράμμα είναι $n = p(1-q) + (1-p)q$

① Η διαδικασία είναι μια ακολουθία από διακριτές Bernoulli με n θ/εα επιτυχίας n . Άρα ο αριθμός ρίψεων X ακολουθεί γεωμετρική κατανομή με παράμετρο $n = p(1-q) + (1-p)q$. Συνεπώς:

$P(X=k) = (1-n)^{k-1} n$, $E[X] = 1/n$, $Var(X) = \frac{1-n}{n^2}$ με $n = p(1-q) + (1-p)q$

② Αφού η τελευταία ρίψη έχει ένα νόμισμα κορώνα κ' ένα γράμμα, η διαδικασία n θ/εα είναι:

$P(M_1 = \text{κορώνα} \mid \text{κορώνα} + \text{γράμμα}) = \frac{P(M_1 = k) \eta \xi \text{ για } k, \text{ για } \xi)}{P(\text{κορώνα} + \text{γράμμα})} = \frac{P(M_1 = k, M_2 = \Gamma)}{n} = \frac{p(1-q)}{p(1-q) + q(1-p)}$

Θέμα 5 [10 μονάδες]. Έστω ότι η X έχει σ.π.π. $f(x) = ce^{-\lambda|x|}$, $x \in \mathbb{R}$, για κάποια σταθερά $c > 0$. Να προσδιορίσετε τη σταθερά c και να υπολογίσετε τη μέση τιμή και τη διασπορά της X .

Πύλη: Αρχικά, θα πρέπει να έχουμε $\int_{\mathbb{R}} f(x) dx = 1$.

$$\begin{aligned} \text{Τώρα } \int_{\mathbb{R}} f(x) dx &= \int_{-\infty}^{\infty} ce^{-\lambda|x|} dx = c \int_{-\infty}^0 e^{\lambda x} dx + c \int_0^{\infty} e^{-\lambda x} dx \\ &= c \frac{1}{\lambda} e^{\lambda x} \Big|_{-\infty}^0 + c \left(-\frac{1}{\lambda}\right) e^{-\lambda x} \Big|_0^{\infty} \\ &= c \frac{1}{\lambda} (1-0) + c \left(-\frac{1}{\lambda}\right) (0-1) = 2c \end{aligned}$$

Άρα, έχουμε $2c = 1 \Rightarrow c = 1/2$

Μέση τιμή: Αφού f άρτια, είναι ότι $E[X] = 0$.

Διασπορά: Αφού $E[X] = 0$, είναι ότι $\text{Var}(X) = E[X^2] - \underbrace{E[X]^2}_{\rightarrow 0} = E[X^2]$

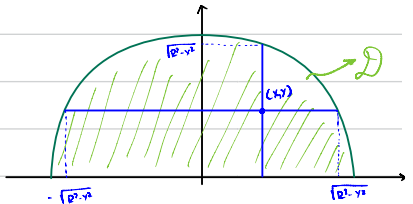
Τώρα, έχουμε: $E[X^2] = \int_{-\infty}^{\infty} x^2 f(x) dx = c \int_{-\infty}^{\infty} x^2 e^{-\lambda|x|} dx$
Αφού η συνάρτηση $x^2 e^{-\lambda|x|}$ είναι άρτια, θα έχουμε $E[X^2] = 2 \int_0^{\infty} x^2 f(x) dx = 2c \int_0^{\infty} x^2 e^{-\lambda x} dx$

$$\begin{aligned} \text{Τώρα, έχουμε } \int_0^{\infty} x^2 e^{-\lambda x} dx &= \int_0^{\infty} x^2 \left(-\frac{1}{\lambda} e^{-\lambda x}\right)' dx = \cancel{x^2 \left(-\frac{1}{\lambda}\right) e^{-\lambda x}} \Big|_0^{\infty} - \left(-\frac{1}{\lambda}\right) \int_0^{\infty} 2x e^{-\lambda x} dx \\ &= \frac{2}{\lambda} \int_0^{\infty} x \left(-\frac{1}{\lambda} e^{-\lambda x}\right)' dx \\ &= \frac{2}{\lambda} x \left(-\frac{1}{\lambda}\right) e^{-\lambda x} \Big|_0^{\infty} - \frac{2}{\lambda} \left(-\frac{1}{\lambda}\right) \int_0^{\infty} e^{-\lambda x} dx \\ &= \frac{2}{\lambda^2} \left(-\frac{1}{\lambda}\right) e^{-\lambda x} \Big|_0^{\infty} = \frac{2}{\lambda^3} \end{aligned}$$

Δηλαδή: $\text{Var}(X) = 2/\lambda^3$

Θέμα 6 [20 μονάδες]. Ένα σημείο επιλέγεται τυχαία (με ομοιόμορφη σ.π.π.) στο ημικύκλιο $D = \{(x, y) : y \geq 0, x^2 + y^2 \leq R^2\}$, $R > 0$. Να υπολογίσετε (1) την από κοινού σ.π.π. των συντεταγμένων X και Y , (2) τις περιθώριες σ.π.π. των X και Y , και, τέλος, (3) τις μέσες τιμές $\mathbb{E}[X]$ και $\mathbb{E}[Y]$.

Λύση: Η γεωμετρία του προβλήματος φαίνεται στο διηλεκτικό σχήμα

① Για την από κοινού κατανομή, θα έχουμε:

$$f_{(X,Y)}(x,y) = \begin{cases} c & \text{αν } (x,y) \in D \\ 0 & \text{άλλως} \end{cases} \quad [\text{αφού } (X,Y) \text{ ομοιόμορφη}]$$

Αφού $\iint_D f_{(X,Y)}(x,y) dx dy = 1$ συμπεραίνουμε ότι $c \iint_D dx dy = 1$
 $\Rightarrow c \cdot \pi R^2 / 2 = 1 \Rightarrow c = 2 / \pi R^2$

② Περιθώρια της X : $f_X(x) = \int_0^{\sqrt{R^2-x^2}} f_{(X,Y)}(x,y) dy = \int_0^{\sqrt{R^2-x^2}} \frac{2}{\pi R^2} dy = \frac{2}{\pi R^2} \sqrt{R^2-x^2}$ για $x \in [-R, R]$ (0 αλλιώς)

Περιθώρια της Y : $f_Y(y) = \int_{-\sqrt{R^2-y^2}}^{\sqrt{R^2-y^2}} f_{(X,Y)}(x,y) dx = \int_{-\sqrt{R^2-y^2}}^{\sqrt{R^2-y^2}} \frac{2}{\pi R^2} dx = \frac{4}{\pi R^2} \sqrt{R^2-y^2}$ για $y \in [0, R]$ (0 αλλιώς)

③ Αφού $f_X(x)$ άρτια, θα έχουμε $\mathbb{E}[X] = 0$

Τίτλος $\mathbb{E}[Y] = \int_0^R y f_Y(y) dy = \int_0^R y \frac{4}{\pi R^2} \sqrt{R^2-y^2} dy = \frac{4}{\pi R^2} \int_0^R (R^2-y^2)^{3/2} dy = \frac{4}{\pi R^2} \left[\frac{2}{3} (R^2-y^2)^{3/2} \right]_0^R$
 $\Rightarrow \mathbb{E}[Y] = \frac{4R}{3\pi}$

Θέμα 7 [10 μονάδες]. Έστω X διακριτή τυχαία μεταβλητή με κατανομή πιθανότητας $\mathbb{P}(X=1) = 1/2$, $\mathbb{P}(X=2) = 1/4$, και $\mathbb{P}(X=3) = 1/4$. Να υπολογίσετε (1) τη ροπογεννήτρια συνάρτηση της X , και (2) τις ροπές $\mathbb{E}[X]$, $\mathbb{E}[X^2]$ και $\mathbb{E}[X^3]$.

Λύση: $M_X(t) = \mathbb{E}[e^{tX}] = \frac{1}{2}e^{t \cdot 1} + \frac{1}{4}e^{t \cdot 2} + \frac{1}{4}e^{t \cdot 3} = \frac{1}{2}e^t + \frac{1}{4}e^{2t} + \frac{1}{4}e^{3t}$

Άρα: $M_X'(t) = \frac{1}{2}e^t + \frac{2}{4}e^{2t} + \frac{3}{4}e^{3t}$, οπότε $\mathbb{E}[X] = M_X'(0) = \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{3}{4} = \frac{7}{4}$

$M_X''(t) = \frac{1}{2}e^t + \frac{4}{4}e^{2t} + \frac{9}{4}e^{3t}$, οπότε $\mathbb{E}[X^2] = M_X''(0) = \frac{1}{2} + 1 + \frac{9}{4} = \frac{15}{4}$

$M_X'''(t) = \frac{1}{2}e^t + \frac{8}{4}e^{2t} + \frac{27}{4}e^{3t}$, οπότε $\mathbb{E}[X^3] = M_X'''(0) = \frac{1}{2} + 2 + \frac{27}{4} = \frac{37}{4}$

Θέμα 8 [25 μονάδες]. Έστω ακολουθία ανεξάρτητων και ισόνομων τυχαίων μεταβλητών X_1, X_2, \dots με περασμένη μέση τιμή μ , και έστω $Y_i = X_i X_{i+1}$ για $i \in \mathbb{N}$.

- (1) Υπολογίστε την $\mathbb{E}[Y_i]$.
- (2) Είναι η Y_i και η Y_{i+1} ανεξάρτητες? Είναι ισόνομες? [Ναι/Όχι]
- (3) Είναι η Y_i και η Y_{i+2} ανεξάρτητες? Είναι ισόνομες? [Ναι/Όχι]
- (4) Έστω $R_n = Y_1 + Y_3 + \dots + Y_{2n+1}$. Βρείτε το όριο της R_n/n καθώς $n \rightarrow \infty$.
- (5) Έστω $S_n = Y_1 + Y_2 + \dots + Y_n$. Βρείτε το όριο της S_n/n καθώς $n \rightarrow \infty$.

Λύση:

① $\mathbb{E}[Y_i] = \mathbb{E}[X_i X_{i+1}] = \mathbb{E}[X_i] \mathbb{E}[X_{i+1}] = \mu \cdot \mu = \mu^2$ ↗ αφού $X_1 \perp X_2$

② Όχι / Ναι ΠΡΟΣΟΧΗ: Εξαρτάται αφού \Rightarrow "Όχι" S_n μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε απευθείας WMA στο Γώσημα 5.

③ Ναι / Ναι

④ Αφού $Y_1, Y_3, \dots, Y_{2n+1}$ ανεξάρτητες & ισόνομες με $\mathbb{E}[Y_i] = \mu^2$, ζητείται από WMA ότι:

$$\frac{Y_1 + Y_3 + \dots + Y_{2n+1}}{n+1} \rightarrow \mu^2$$

Συνεπώς: $\frac{R_n}{n} = \frac{Y_1 + Y_3 + \dots + Y_{2n+1}}{n} = \frac{Y_1 + \dots + Y_{2n+1}}{n+1} \cdot \frac{n+1}{n} \rightarrow \mu^2 \cdot 1 = \mu^2$

⑤ Θέτοντας $m = 2n$, έχουμε:

$$\begin{aligned} \frac{S_m}{m} &= \frac{S_{2n}}{2n} = \frac{Y_1 + Y_2 + Y_3 + Y_4 + \dots + Y_{2n-1} + Y_{2n}}{2n} \\ &= \frac{1}{2} \underbrace{\frac{Y_1 + Y_3 + \dots + Y_{2n-1}}{n}}_{\text{I}} + \frac{1}{2} \underbrace{\frac{Y_2 + \dots + Y_{2n}}{n}}_{\text{II}} \end{aligned}$$

Ο όρος I συγκλίνει στο $\frac{1}{2}\mu^2$ από το ερώτημα 4.

Ο όρος II « \ll » $\frac{1}{2}\mu^2$ με εντελώς παρόμοιο σκεπτικό

Άρα $\frac{S_m}{m} \rightarrow \mu^2$ καθώς $m \rightarrow \infty$